

Досвід використання програмного забезпечення «Хронозум» у виставковій діяльності Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна

Для європейських музеїв, які оснащені передовими мультимедійними та інформаційними технологіями, традиційним явищем стало створення поряд з постійною експозицією віртуального музейного простору, що сприяє процесу комунікації між відвідувачами та експонатами. Крім впровадження інтерактивних зон, мультимедійних систем та інформаційних кіосків безпосередньо у приміщеннях, музеї використовують інтернет-простір для збільшення своєї аудиторії. Можливість прийти до музею і подивитися на представлені там колекції у потенційного відвідувача не завжди, проте майже в кожного в наявності комп'ютер з доступом до Інтернету, і якщо з його допомогою можна працювати, спілкуватися з друзями, дивитися фільми і читати книги, то чому не зробити можливими відвідування музею?

Завдяки інформатизації суспільства, появі нових гаджетів та мобільних додатків кожен відвідувач може, не виходячи з дому, проглянути представлені в музеї колекції, подивитися, як виглядає той чи інший експонат, отримати історичну довідку [5]. Як результат, сьогодні майже кожен заклад освіти та культури має власний сайт або сторінку в соціальних мережах. Університетські музеї не є виключенням. Так, Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна (далі — Музей) має у своєму розпорядженні власний сайт та сторінки в соціальних мережах (Вконтакті та Facebook), які використовуються для презентації своєї діяльності та зворотного спілкування з відвідувачами. Завдяки цьому фізичний візит відвідувачів перетворюється в нову, інтерактивну взаємодію останніх з експонатами, а Музей залишається доступним он-лайн незалежно від часу та місця перебування людини [1].

Однією з форм роботи Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна є створення тимчасових виставок, присвячених університетським науковцям та окремим сторінкам з історії Харківського універси-

тету. За один навчальний рік співробітники Музею мають змогу підготувати до п'яти виставок, які доступні для університетської спільноти, гостей освітнього закладу та харків'ян. Однак аналіз результатів виставкової діяльності, у тому числі підрахунки кількості гостей Музею, реконструкція типів відвідувачів, дозволили дійти висновку, що тимчасові виставкові заходи, незважаючи на інформаційну підтримку, не завжди привертають увагу громадськості. З метою розширення аудиторії співробітники Музею змінили стратегію розвитку та звернули увагу на такі відносно нові технології в музейній справі, як віртуальні виставки.

Прийнято вважати, що «музейна виставка, яка володіє в ідеалі повноцінною музейною специфікою і розрахована на різні терміни свого існування, є універсальною формою експозиційної діяльності» та визначається «як феномен музейної комунікації, що сприяє підвищенню суспільного інтересу до музейної культури» [2, с. 13]. Віртуальні виставки, що з'явилися на сайтах вітчизняних музеїв в останні роки ХХ століття, не можуть однозначно відповідати, в силу особливості простору і представлення музейних предметів, усталеному у вітчизняному музеєзнавстві поняттю. Від самого початку вони представляли собою електронні публікації експонатів та довідковий апарат, який складається з інформації про виставковий об'єкт. Тому часто науковці в музейній справі відмовляються прирівнювати віртуальні виставки до виставок на основі реальних музейних предметів. Згідно їхньої думки, не може йти мови про виставку, якщо відсутній реальний музейний предмет, а його віртуальний образ не здатний сформувати емоційно-чуттєві враження [3].

Проте, час показав, що віртуальні виставки існують, і в них є свої реальні відвідувачі, які схильні до екранного типу культури й віддають перевагу сприйняттю й засвоєнню інформації виключно віртуально. Різноманітні за тематикою, дизайнерським рішенням, що використовують багато засобів мультимедіа, віртуальні виставки успішно виконують окремі функції реальних виставок: функцію публікації музейних колекцій і науково-просвітницьку, хоча реальний музейний предмет у них відсутній, а є лише його електронна копія [6].

У 2014 році Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна за підтримки Харківської обласної організації профспілки працівників освіти і науки України та Корпорації «Бісквіт-шоколад» до 210-річниці заснування Alma Mater організував студентський конкурс електронних виставок-презентацій «Харківський університет — місту, Україні, світу!». Метою конкурсу було не тільки долучення широкого студентського контингенту до університетських традицій та історії наукових пошуків у різних галузях знань, а також ознайомлення їх з музейними колекціями але й отримання для розповсюдження на сайті Музею кінцевих проектів — віртуальних виставок у різноманітних електронних форматах. До участі в конкурсі були прийняті 15 робіт від студентів вищих навчальних закладів м. Харкова. За результатами презентації журі обрало роботи-переможці. Слід відзначити, що студенти запропонували різні форми віртуальних виставок — відеоролик, віртуальний тур та електронні презентації в комп'ютерних програмах — Power point, Prezi та Chrono Zoom (далі — «Хронозум»). Кожна з цих віртуальних виставок мала свої переваги та наразі представлена на web-сайті, присвяченому ювілею Харківського університету. У подальшому планується розмістити їх на оновленому офіційному сайті Музею історії імені В. Н. Каразіна. Одночасно силами співробітників Музею було підготовлено ще кілька віртуальних виставок.

Зауважимо, що робота над віртуальною виставкою проходить в декілька етапів: створення концепції та сценарію, збір і підготовка матеріалу, тобто написання текстів, підбір ілюстрацій, аудіо-, відео матеріалу, створення художнього проекту (макету) та програмне забезпечення [7]. Звичайно, на потенційний інформаційний вплив ресурсу та його використання споживачем впливає вибір концепції (теми виставки та ідеї втілення). Водночас не менше значення має художньо-графічне оформлення та дизайн проекту. Тому одним із найважливіших завдань є вибір комп'ютерних технологій для створення виставки.

Виходячи з цього, Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна пропонує ознайомитися з досвідом використання програмного забезпечення «Хронозум» у виставковій діяльності, зокрема для створення віртуальних виставок. Наразі в програмі «Хронозум»

працівниками Музею було розроблено виставку «Корифеї фізики Харківського університету», присвячену вченим-фізікам, наукові відкриття і роботи яких привнесли світову відомість Alma Mater, Харкову та Україні: О. І. Ахієзеру, А. К. Вальтеру, І. І. Залюбовському, Л. Д. Ландау, І. М. Ліфшицю, Г. А. Мілютіну, К. Д. Сінельникову, Л. В. Шубнікову [8].

Дані науковці в різні часи поєднували педагогічну роботу в Харківському університеті та наукову діяльність в Українському фізико-технічному інституті (УФТІ, нині ННЦ «ХФТІ»). Саме в Харкові найбільш яскраво розкрилися їхні видатні здібності вчених і педагогів, які їм дозволили їм отримати наукові результати світового значення і організувати надзвичайно сильні наукові школи. За ідеєю віртуальної виставки співробітники взяли відображення «харківського» періоду життя та наукової діяльності вчених-фізиків.

Біографічний характер виставки та хронологічний принцип її створення зумовили вибір формату демонстрації проекту. Для досягнення поставленої мети було обрано комплексне програмне забезпечення «Хронозум», призначене для створення, упорядкування, візуалізації та аналізу ілюстративно-хронологічних матеріалів, що дозволяє інтегрувати в єдине ціле різноманітні інформаційні джерела основ і хронологічних взаємозв'язків. Дана програма була розроблена командою Microsoft Research Connections, до якої входять науковці Каліфорнійського університету в Берклі та МДУ імені М. В. Ломоносова. Російською стороною бета-версія програми була презентована на конференції Асоціації «Історик та комп'ютер» в 2014 році. У повідомленні анонсувалося, що це унікальна візуалізована хронологія, яка дозволяє отримати наочне уявлення про всі історичні епохи і події від Великого Вибуху до наших днів. Розробники підкреслюють: «Завдяки логічному і систематизованому розподілу контенту відповідно до фіксованих часових шкалам користувачі Chrono Zoom можуть легко звести воедино всі накопичені людством знання про минуле, а також простежити взаємозв'язки між різними історичними подіями, тобто стати енциклопедією всесвітньої історії» [9].

Унікальність проекту Chrono Zoom полягає в тому, що він до-

зволяє охопити значні часові масиви, розтягнуті нароки, століття і навіть тисячоліття, і в той же час з мікроскопічною точністю дозволяє розглядати окремі епізоди людської історії. Завдяки зумованню (наближенню-видаленню зображення) користувач може подорожувати в часі і просторі, вплітаючи розрізнені події в єдину історичну канву. Програмне забезпечення «Хронозум» стало оновленою версією комп'ютерного продукту «ОСЗ Хронолайнер», очевидною перевагою якого є можливість візуального відображення дійсності. Хронологічна система побудована та реалізована на базі HTML5, що дозволяє інтегрувати в інтуїтивно зрозумілому інтерфейсі дані в різних форматах: текст, відео, аудіо, графіку, PDF-документи [9]. Все програмне забезпечення для Chrono Zoom є вільним: вихідні коди знаходяться у відкритому доступі, і будь-хто може їх модифікувати. Сутність програми полягає у створенні певної лінії часу з встановленими хронологічними межами та нанизуванням на неї окремих подій. Для оформлення кожної події надається, умовно кажучи, «віртуальна хмара», в яку завантажуються медіафайли.

Залишається відповісти на питання: «Яким чином музеї можуть створювати свої віртуальні виставки у «Хронозумах»?». Далі, на прикладі віртуальної виставки «Корифеї фізики Харківського університету», будуть показані етапи створення такої виставки. Для початку заходимо на офіційний сайт бета-версії «Хронозума» (програма продовжує удосконалюватися), реєструємося через дані свого облікового запису Microsoft або Google. Далі для створення лінії часу визначаємо хронологічні межі. У нашому випадку хронологічна лінія обмежувалася часом початку роботи в Харківському університеті лауреата Нобелівської премії Л. Д. Ландау та сьогоднішнім [8]. Для кожного з обраних вчених-фізиків була створена «віртуальна хмара» на певному місці лінії. «Віртуальна хмара» (далі — «хмара») представляє собою експозиційну поверхню на зразок стенд, лайтбокс або шафи для показу. У центрі кожної «хмари» розміщується центральний об'єкт, а по боках — додаткові експонати, які розкривають його сутність. Звісно, центральним об'єктом нашої виставки виступає постать вченого, що розкривалося через його портретне зображення та текст, в якому подаються

короткі біографічні дані, пов'язані з «харківським» періодом його життя (роки навчання або роботи в Харківському університеті і УФТІ, посада) [8].

До додаткових експонатів ми віднесли pdf-документи, електронні копії реальних експонатів, фотографії та відеофайли. Для кожного експонату створюються електронна картка з інформацією про файл, його характеристики (тип файлу, оригінал/копія, вихідні дані), додаткові тексти та список використаної літератури до нього. Так, у кожній картці до експонату про певного фізика відзначалися назва та тип файлу (фотографії, електронні документи, фотографії предметів і речей, пов'язаних з ученим), вихідні дані — фонди Музею історії, ресурси Інтернету [8]. Також картка містить список використаних джерел та додаткові тексти, в основному пояснення і спогади колег та учнів. Таким чином створюється уявлення про окремо взятого фізика, яке відображається в поєднанні інформації та візуального ряду. Таким чином через поєднання різних видів джерел — речових, писемних, зображальних та фонічних, забезпечується інваріативність інформації.

Перевагами використання програми для музейної виставки є уніфікація даних та можливість застосування on-line інтернет-ресурсів. При заповненні картки, за необхідності, через пошукову строку можна вийти до мережі Інтернет та додати вказані файли, при цьому інша інформація (назва, тип файлу, посилання на ресурс) заповнюється автоматично. На даний момент, єдиним недоліком проекту, який був нами відмічений, є втрата якості зображень, які завантажуються зі стаціонарного комп'ютера. Однак розробники обіцяють у подальшому вирішити це питання.

Відзначимо, що інтерес до віртуальної виставки «Корифеї фізики Харківського університету» з боку університетського співтовариства зумовив розробку нового віртуального проекту у програмі «Хронозум», присвяченого висвітленню історії Харківського університету з 1991 року по сьогоднішній день. У 2014 році було підготовлено видання «Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: хроніка подій (1991–2014)» [10], в якому у хронологічному порядку представлена історія університету — основні події, важливі досягнення, нагороди та цікаві факти з університет-

ського життя. Для цілісного сприйняття матеріалу не вистачає візуальної складової, що дозволила б відтворити час, його специфіку. Тому наразі співробітниками Музею історії проводиться підготовчий процес — збір фото-, аудіо-, відеоматеріалу, консультації з факультетами що до можливого контенту та його художньо-графічного оформлення на сайті.

Підведемо підсумки. У сучасному світі явище віртуальних проєктів у виставковій діяльності, безумовно, необхідне і важливе. Суспільство розвивається, людина отримує нові можливості сприйняття інформації, і організації, які бажають донести цю інформацію до кінцевого споживача, повинні рахуватися з цим, створюючи нові форми демонстрації музейного матеріалу. Виходом із ситуації стало створення віртуальних виставок, які масово з'явилися на сайтах вітчизняних музеїв в останнє десятиліття. Відзначимо, що на якість виконання представлених презентацій впливають не тільки ідея та зміст, але й їхнє художньо-графічне оформлення та дизайн, що напряму пов'язані з вибором комп'ютерних технологій. Одним із засобів розробки віртуальної виставки є програмне забезпечення «Хронозум», яке дозволяє візуалізувати матеріал за допомогою файлів різних форматів, інваріантизувати інформацію та представити концепцію виставки в віртуальному просторі.

Примітки

1. Лагутин А. Музейный менеджмент в постиндустриальном обществе / А. Лагутин // Журнал «Top-Manager». — 2001. — октябрь. — С. 93.
2. Мазний Н. В., Поляков Т. П., Шулепова Е. А. Музейна виставка історія, проблеми, перспективи. — М.: б. и., 1997. — 211 с.
3. Можливості віртуальних експозицій [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua-referat.com/%D0%9C%D0%BE%D0%B6%D0%B> Доступ — 14.06.2015.
4. Нуль Л. Я. Інформаційні технології в діяльності музеїв / Л. Я. Нуль // Довідник керівника установи культури. — 2004. — № 12. — С. 74–90.

5. Онлайн-коллекции, iBeson и дополненная реальность: как музеи используют новые технологии — Режим доступа: <https://te-st.ru/2015/05/20/museums-and>. Доступ — 14.05.2015.
6. Принципы «дополненной реальности» и «интерактивная реконструкция в музеях» — Режим доступа: <http://sias.ru/magazine/vypusk-6-2013/sotsialnaya-filosofiya-i-sotsiolo> Доступ — 03.04.2015.
7. Рекомендации по созданию интернет-выставок архивных документов/ Н. В. Глищинская, И. В. Караваев. — М.: Росархив, 2012. — 36 с.
8. Семь корифеев физики Харьковского университета. — Режим доступа: <http://www.chronozoom.com/okrasko/okras> Доступ — 26.01.2015.
9. Microsoft запустила бета-версию своей энциклопедии всемирной истории Chrono Zoom. — Режим доступа: <http://www.interface.ru/home.asp?artId=28465> Доступ. — 1.05. 2015.
10. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: хроніка подій (1991–2014 рр.) / Уклад. і авт. передмови Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, та ін. — Х., 2015. — 91 с.